

Носовець Владислав

<https://orcid.org/0009-0001-1968-4970>

Аспірант кафедри педагогіки і методики
викладання історії та суспільних дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: vlad.nosovets402@gmail.com

ЗАМІТКИ ПРО СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В ІСПАНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРЕСІ У 1900–1910-Х РОКАХ

В іспанській педагогічній пресі на початку XX століття проблематика соціального виховання та соціальної педагогіки вийшла на передній план. Численні публікації, присвячені темі соціального виховання, в іспанських періодичних виданнях у 1900–1910-х роках, свідчили про значно збільшений інтерес до гострих питань реформування народної освіти в Іспанії.

Мета роботи передбачає вивчення проблематики педагогічних періодичних видань в Іспанії у 1900–1910-х роках та з'ясування, яким чином відображалися у цих виданнях ідеї стосовно соціального виховання та соціальної педагогіки.

Методологія. У процесі дослідження змісту іспанської педагогічної преси на початку XX століття використовувалися такі конкретно-наукові підходи, як порівняльно-педагогічний, парадигмально-педагогічний, проблемно-історичний, герменевтичний. Основними методами дослідження були педагогіко-ретроспективний, порівняльно-зіставний, метод герменевтики.

Замітки про соціальне виховання в іспанській педагогічній пресі 1900–1910-х років було класифіковано на три групи: до першої групи віднесено ті публікації, що презентували педагогічні ідеї іспанських педагогів стосовно соціального виховання та соціальної педагогіки; до другої групи – повідомлення про лекції, доповіді, виступи іспанських освітян, присвячені проблематиці соціального виховання; до третьої групи – замітки про різні події у справі соціального виховання за кордоном або про іноземні видання зі соціальної педагогіки.

Наукова новизна. У статті представлено класифікацію заміток про соціальне виховання в іспанській педагогічній пресі 1900–1910-х років; обґрунтовано значення періодичних видань в Іспанії на початку XX століття у поширенні соціально-педагогічних ідей.

Висновки. Преса у Королівстві Іспанія на початку XX століття відкривала інтелектуалам великий простір впливу на народні маси. Актуалізація соціально-педагогічних ідей, поширюваних в іспанських періодичних виданнях упродовж 1900–1910-х років, була обумовлена передусім необхідністю подолання масової неграмотності населення та відсталості Королівства від розвинених європейських держав. Ідеї іспанських освітян стосовно соціального виховання та соціальної педагогіки, що знайшли своє відображення у педагогічній пресі на початку XX століття, передбачали масштабне реформування народної освіти у країні та досягнення всезагального народного просвітництва.

Ключові слова: іспанська педагогічна преса, періодичні видання, соціальне виховання, соціальна педагогіка, народна освіта, реформаторський рух, іспанські педагоги.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із напрямів європейського реформаторського педагогічного руху на межі XIX – XX століть була соціальна педагогіка. В іспанській педагогічній пресі у 1900–1910-х роках значно зросла кількість публікацій, у яких порушувалися проблеми соціальної педагогіки та соціального виховання.

В іспанській педагогічній думці кінця XIX – першої третини XX століття і ліберального, і католицького спрямування було обґрунтовано теоретичні засади соціальної педагогіки, визначено мету і завдання соціального виховання, з'ясовано його ціннісні сенси. Попри окремі концептуальні розбіжності в тлумаченні феномена соціального виховання представниками ліберального і католицького напрямів іспанської педагогічної думки, націлювалися вони загалом на творення нової науки – соціальної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти становлення соціальної педагогіки та поширення ідей соціального виховання в Іспанії на початку XX століття висвітлені у наукових працях Б. Дельгадо Кріадо (Buenaventura Delgado Criado), А. Капітана Діаса (Alfonso Capitan Diaz), М. де Пуельеса (Manuel de Puellas Benitez), А. Тіани Феррера (Alejandro Tiana Ferrer), А. Вільяо Фраго (Antonio Viñao Frago), О. Негріна Фахардо (Olegario Negrin Fajardo) та інших. Аналіз проблематики іспанської педагогічної преси 1900–1910-х років здійснювався у контексті історико-педагогічного дослідження освітніх процесів (Н. Дічек, В. Майборода, О. Сухомлинська та інші), компаративно-педагогічного вивчення світового досвіду педагогічної теорії та практики (Т. Левченко, О. Локшина, О. Матвієнко та інші).

Метою статті є вивчення контенту іспанської педагогічної преси 1900–1910-х років та аналіз відображення в ній ідей стосовно соціального виховання та соціальної педагогіки.

Методологія і методи дослідження. У процесі дослідження змісту іспанської педагогічної преси на початку XX століття використовувалися такі конкретно-наукові підходи, як порівняльно-педагогічний, парадигмально-педагогічний, проблемно-історичний, герменевтичний. Основними методами дослідження

були педагогіко-ретроспективний, порівняльно-зіставний, метод герменевтики. Педагогіко-ретроспективний метод сприяв окресленню змістових ознак концептів «соціальне виховання» і «соціальна педагогіка», поширених в іспанській педагогічній пресі у 1900–1910-х роках. Порівняльно-зіставний метод дозволив віднайти схоже й відмінне у поглядах та ідеях освітян Іспанії на початку XX століття стосовно соціального виховання та соціальної педагогіки. Метод герменевтики вможливив тлумачення, інтерпретування та коментування історико-педагогічних джерел, зокрема, публікацій іспанських педагогів про соціальне виховання на початку XX століття, виходячи із суб'єктивних рис авторів та об'єктивних історичних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Публікації в іспанській педагогічній пресі 1900–1910-х років, присвячені темі соціального виховання, умовно можна поділити на три групи. Першу групу становили статті відомих педагогів і шкільних учителів, у яких окреслювалися концепти «соціальне виховання» та «соціальна педагогіка», пояснювалася значущість соціально-педагогічних проблем сьогодення, підкреслювалася необхідність теорії соціальної педагогіки тощо. Інша група – це повідомлення про лекції викладачів і науковців, учительські зібрання, рішення та висновки наукових, педагогічних товариств, у яких висвітлювалася проблематика соціального виховання. Нарешті, до третьої групи – належали публікації, які розмішувалися в іспанських виданнях у рубриках «Зарубіжна хроніка» або «Школа за кордоном» і т. п., у яких йшлося про різні події у справі соціального виховання за кордоном або про іноземні видання зі соціальної педагогіки.

Перша група. У статті «Соціальне виховання у початковій школі» (La Escuela Moderna, 1901) видатний іспанський педагог Педро де Алькантара Гарсія (Pedro de Alcantara Garcia) наголошував, що обов'язковими умовами будь-якого виховання є розвиток здібностей індивіда для життя в спільноті та формування колективного духу, з яким міцно пов'язаний національний дух. Основна мета виховання полягає в тому, щоби «створити для людини такі умови, в яких розкриється її природа, відповідно до законів діяння еволюції, а людина по суті є соціальною істотою, суспільної природи» [1, 2].

Від того часу, як починається освіта дитини, необхідно надати їй «соціальне навчання», освоєння практики прав і обов'язків, зорієнтувати її на розширення суспільного життя. «Суспільні інтереси щодня зростають і ускладнюються, саме тому вкрай важливим для сьогодення є підготовка людини до життєвої боротьби, а для цього людина має добре знати свої права й обов'язки та дотримуватися їх», – пояснював педагог [1, 3].

Освітянин Хосе Самбрано Гарсія (Blas Jose Zambrano Garcia) у замітці «Соціальне виховання» (La Escuela Moderna, 1905) зауважував, що соціальне виховання – це унікальна конкретна сила, яка сама собою чи в поєднанні з первинним материнським вихованням спроможна сформувати людину. За кількістю об'єктів суспільного середовища, які впливають на людину, соціальне виховання можна назвати «світовим», «школою світу» [21, 90].

Учитель Гранадської школи Рафаель Сурита (Rafael Amador Zurita) у статті «Велика проблема» (La Escuela Moderna, 1908) розмислював: «Місія школи – виховувати будь-яку людину фізично, морально та інтелектуально; підготувати дитину до повноцінного життя. І ця місія трансцендентальна, майже божественна, а чи здійснює її сучасна школа і, більше того, чи має її здійснювати?» [22, 116].

На погляд учителя, таку місію теперішня іспанська школа не виконує, оскільки вона змушена долати багато перешкод. Рафаель Сурита проголошував: «Діяльність соціального виховання – це багаторічна праця, самопожертвування суспільства сьогодення заради щастя людей прийдешнього» [22, 117].

У статті «Соціальне виховання» (Nuevo Mundo, 1911) педагогиня Марія де Маесту (Maria de Maeztu y Whitney) стверджувала, що розбудова єдиної школи втілюватиме зобов'язання держави піклуватися про всіх, «спрямовувати й настановляти підданих, орієнтуючи їх відповідно до ідеалу, задуманого для епохи» [14, 4].

Саме нова єдина школа спроможна забезпечити реалізацію ідеї соціального виховання, її новаторського імпульсу порівняно з ідеєю індивідуального виховання. Проте теперішня іспанська народна школа не спроможна розв'язати ті болючі проблеми, які становлять новітні суспільні виклики. Для реформування цієї школи нині недостатньо індивідуального зусилля, необхідно поєднати зусилля всієї нації. Єдина школа, яка створюється для всіх дітей, дасть змогу втілитися цьому спільному національному зусиллю, «загальному ідеалу культури і праці»; така школа стане «школою миру й гармонії, далекою від будь-якої політичної незгоди, відкритою для усіх можливостей людського життя» [14, 4].

В іншій публікації – «Про бідних дітей» (Nuevo Mundo, 1911) – Марія де Маесту відмічала, що соціальне виховання на противагу індивідуальному вихованню, котре сприяє віддаленню людей одне від одного, генерує розподіл суспільства на касты і боротьбу класів, має розв'язувати кардинально інше завдання. Засноване на принципі людського братерства, здатного об'єднати усіх людей дивною ниткою всесвітньої любові, соціальне виховання має починатися з перших років життя; тоді воно сприятиме наближенню людей одне до одного та їхньому порозумінню. На переконання педагогині, соціальне виховання дитинства має здійснюватися в єдиній народній школі, державній і обов'язковій для всіх, без розрізнення класів та категорій [15, 5].

У замітці «Педагогіка індивідуальна і соціальна» (Accion social, 1915) Гертрудіс Граа (Gertrudis Graa) зазначала: «Поза спільнотою не може бути виховання. Тільки спільнота може перетворити людську істоту на людину. Людина не зростає самотньо, не будучи зв'язаною відносинами з іншими людьми, навпаки, вона перебуває під постійним суспільним впливом і у взаємодії з іншими. Тому виховання спрямовується на життя у спільноті, але воно не обмежується інкорпорацією людини до суспільства як придатного й корисного для нього члена, а передбачає формування активної істоти, самостійно діючої, спроможної піднести та розвинути людське суспільство» [7, 13].

У статті «Освіта для праці. Соціальна педагогіка» (La Escuela Moderna, 1918) шкільний інспектор Манріке де Лара (Manrique de Lara) вказував на те, що сучасна педагогіка зорієнтована на соціологічний характер, а новий педагогічний напрям – соціальна педагогіка – ґрунтується на ідеї північноамериканських педагогів про виховання людини для праці. «Людина завжди буде тим, ким її зобов'язують бути життя,

середовище й інші люди, які її оточують; отже, первинним завданням соціальної педагогіки є підготовка людини до життя у суспільстві та праці», – наголошував освітянин [11, 265].

Друга група. У № 4121 від 26 лютого 1902 року «Мадридського вісника» повідомлялося, що ввечері в четвер 27 лютого у Мадридському Атеней дон Луїс Альварес Морете (Luiz Alvarez Morete) проводитиме лекцію «Соціальне виховання у сучасному житті» [17, 3].

В іншій замітці про зазначений захід стверджувалося, що «лекцію високо оцінили слухачі», а «дон Луїс Альварес Морете – один із найвидатніших викладачів Інституту Авілі» [16, 3].

У рубриці «Нові книги» у № 5494 від 9 грудня 1905 року «Мадридського вісника» було вміщено замітку про вихід наукової праці Мануеля Родригеса (Manuel Rodriguez Navas) «Соціальна педагогіка» [13, 4].

У № 13959 від 3 лютого 1906 року газети «Ель Імпарсіаль» у рубриці «Народна освіта» зазначалося, що «сьогодні ввечері дон Аугусто Барсія (Augusto Barcia) у Центрі робітничих товариств на зібранні народного університету виступатиме з доповіддю «Фактор соціального виховання» [5, с. 3].

У № 2391 від 19 грудня 1907 року газети «Універсум» у замітці про «соціальний тиждень» у Валенсії повідомлялося, що сеньйорита Ечаррі (Echarri) проводила лекторій «Соціальне виховання жіноцтва в Іспанії та за кордоном», у ході якого розповідала, зокрема, і про діяльність Лондонської школи соціології та Амстердамської школи соціального виховання [6, 2].

У № 15450 від 13 березня 1910 року газети «Ель Імпарсіаль» йшлося про величкий дискурс «Соціальна педагогіка як політична програма» освітянина Хосе Ортеги-і-Гассета (Jose Ortega y Gasset) на зібранні наукового товариства в Більбао. Зауважувалося, що в ході виступу промовець доводив: «соціальна проблема є за сутністю педагогічною» [20, 1].

У № 11147 від 9 травня 1910 року газети «Ліберал» вказувалося про лекцію «Соціальне виховання у різних аспектах професійного навчання» Франсіско Понте (Francisco Ponte y Blanco) у Галісійському Патронаті робітників [4, 3].

У № 438 від 17 квітня 1913 року газети «Трибуна» у рубриці «Педагогічна культура» було вміщено замітку про лекцію «Соціальна педагогіка» Сесара Сіліо (Cesar Silio) у Мадридському Атеней. Лектор наголошував у доповіді на тому, що «вся фундаментальна праця педагогіки має бути справою соціалізації індивіда» [9, 6].

У № 7689 від 31 березня 1917 року газети «Універсум» повідомлялося про лекторій «Соціальна педагогіка» освітянки Марії де Маесту (Maria de Maeztu). З-поміж іншого було зазначено про те, що «доповідачка – послідовниця видатного німецького професора Наторпа» [3, 3].

У лекції «Інституції соціального виховання», прочитаній в Академії юриспруденції 8 лютого 1918 року, педагог Хосе Сарту-і-Бакеро (Jose Sartou y Baquero) розмірковував про важливу політичну роль соціального виховання, адже лише за допомогою соціального виховання суспільство спроможне здолати неосвіченість, убогство, егоїзм й досягти того, щоб у майбутньому запанували право та справжня громадянська свобода [19].

Про захід повідомлялося, зокрема, у № 69 мадрридської газети «Ель Соль» [8, 6].

Третя група. У замітці «Соціальна педагогіка» жовтневого номеру журналу «Сучасна школа» (La Escuela Moderna, 1901) йшлося про «новітній педагогічний рух у Німеччині, що отримав назву Social-Pädagogik» [12, 312].

Повідомлялося про важливе значення праць німецьких педагогів Пауля Наторпа і Пауля Бергемана у становленні науки соціальної педагогіки. Підкреслювалося, що для прихильників соціальної педагогіки найістотнішим було узгодження усякої цілеспрямованої виховної дії із середовищем [12, 312–313].

У статті «Наукові основи соціальної педагогіки Наторпа» (Boletín de la Institución Libre de Enseñanza, 1911) Фернандо дель Ріо Урруті (Fernando del Río Urruti) констатував, що «соціальна педагогіка має особливе призначення – надати поштовху розвитку спільноти, досягти усвідомлення закону, який визначає чисту волю цієї спільноти, що втілює усвідомлення свободи, єдності цілей» [18, 2].

У рубриці «Школа за кордоном» лютого номеру барселонського часопису «Народне просвітництво» (La Instrucción pública, 1902) було вміщено замітку «Соціальне виховання», у якій йшлося про резолюції останнього конгресу «Друзів учительства» у французькому Бордо. На заході наголошувалося, що «соціальне виховання не досягатиме результатів, якщо воно не буде розпочинатися у початковій школі та продовжуватися далі в середній» [10, 46].

Однією із постанов конгресу визначалася «необхідність упровадження в учительських нормальних школах теоретико-практичного курсу зі соціального виховання» [10, 46–47].

У № 2319 від 26 липня 1912 року газети «Прийдешнє століття» повідомлялося про книгу французького автора Ежена Боупіна (Eugene Beaupin) «Соціальне виховання та цикл соціальних студій» (Париж, 1911), перекладену на іспанську мову Хуаном Інохосою (Juan Hinojosa) [2, 3].

Висновки. Преса у Королівстві Іспанія на початку XX століття відкривала інтелектуалам великий простір впливу на народні маси. Актуалізація соціально-педагогічних ідей, поширюваних в іспанських періодичних виданнях упродовж 1900–1910-х років, була обумовлена передусім необхідністю подолання масової неграмотності населення та відсталості Королівства від розвинених європейських держав. Ідеї іспанських освітян стосовно соціального виховання та соціальної педагогіки, що знайшли своє відображення у педагогічній пресі на початку XX століття, передбачали масштабне реформування народної освіти у країні та досягнення всезагального народного просвітництва.

References

1. Alcantara Garcia P. La educacion social en la Escuela primaria. *La Escuela Moderna*. 1901, julio. № 124. P. 1–9.
2. Bibliografía. *El Siglo Futuro*. Madrid, Viernes 26 de julio de 1912. № 2319, año VI. P. 3.
3. Conferencia en el Ateneo. *El Universo*. Madrid, Sabado 31 marzo de 1917. № 7689, año XVIII. P. 3.

4. Educacion social. *El Liberal*. Madrid, Lunes 9 de mayo de 1910. № 11147, año XXXII. P. 3.
5. Enseñanza popular. *El Imparcial*. Madrid, Sabado 3 de febrero de 1906. № 13959, año XL. P. 3.
6. En Valencia. La semana social. *El Universo*. Madrid, Jueves 19 de diciembre de 1907. № 2391, año VIII. P. 1–2.
7. Graa G. Pedagogia individual y social. *Accion socialista*. Madrid, 13 de marzo de 1915. № 52. P. 13–14.
8. Guia del lector. *El Sol*. Madrid, Viernes 8 de febrero de 1918. № 69, año II. P. 6.
9. La conferencia de don Cesar Silio. *La Tribuna*. Jueves 17 de abril de 1913. № 438, año II. P. 6.
10. La escuela en el extranjero. *La Instrucción pública*. Barcelona, 10 de Febrero de 1902. № 3, año I. P. 45–47.
11. Lara M. La educacion para el trabajo. Pedagogia social. *La Escuela Moderna*. 1918. № 320, mayo. P. 265–267.
12. Leal y Quiroga T. Informacion pedagogica. *La Escuela Moderna*. 1901. № 127, octubre. P. 306–317.
13. Libros nuevos. Pedagogia social. *Heraldo de Madrid*. Sabado 9 de diciembre de 1905. № 5494, año XVI. P. 4.
14. Maeztu M. Educacion social. *Nuevo Mundo*. 1911, Jueves de 28 de diciembre. № 938, año XVIII. P. 4.
15. Maeztu M. Por los niños pobres. *Nuevo Mundo*. 1911, Jueves de 14 de diciembre. № 936, año XVIII. P. 5.
16. Noticias. Ateneo de Madrid. *El Liberal*. Madrid, Sabado 1 de marzo de 1902. № 8179, año XXIV. P. 3.
17. Noticias generales. *Heraldo de Madrid*. Miercoles 26 de febrero de 1902. № 4121, año XIII. P. 3.
18. Rio Urruti F. Fundamento cientifico de la pedagogia social en Natorp. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1911. № 601, año XXXV. P. 1–11.
19. Sartou y Baquero J. Las instituciones de educacion social. Conferencia de Don Jose Sartou y Baquero pronunciada en la sesion publica de 8 de febrero de 1918. Madrid : Establecimiento Tipografico de Jaime Rates, 1918. 43 p.
20. Una conferencia en «El Sitio». La pedagogia social. *El Imparcial*. Madrid, Domingo 13 de marzo de 1910. № 15450, año XLIV. P. 1.
21. Zambrano B. La educacion social. *La Escuela Moderna*. 1905. № 167, febrero. P. 90–93.
22. Zurita R. El gran problema. *La Escuela Moderna*. 1908. № 198, febrero. P. 116–121.

Nosovets Vladyslav

<https://orcid.org/0009-0001-1968-4970>

Graduate student of the Department of Pedagogy and
Methodology teaching history and social studies,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: vlad.nosovets402@gmail.com

PUBLICATIONS ON SOCIAL EDUCATION IN THE SPANISH PEDAGOGICAL PRESS IN THE 1900–1910s

In the Spanish pedagogical press at the beginning of the 20th century, the issues of social education and social pedagogy came to the fore. Numerous publications on the topic of social education in Spanish periodicals in the 1900–1910s indicated a significantly increased interest in the pressing issues of public education reform in Spain.

The purpose of the work involves studying the issues of pedagogical periodicals in Spain in the 1900–1910s and finding out how ideas regarding social education and social pedagogy were reflected in these publications.

Methodology. In the process of studying the content of the Spanish pedagogical press at the beginning of the 20th century, such specific scientific approaches as comparative-pedagogical, paradigmatic-pedagogical, problem-historical, hermeneutic were used. The main methods of research were pedagogical-retrospective, comparative, method of hermeneutics.

Publications on social education in the Spanish pedagogical press of the 1900–1910s were classified into three groups: the first group included those publications that presented the pedagogical ideas of Spanish educators regarding social education and social pedagogy; the second group included reports on lectures, reports, and speeches by Spanish teachers devoted to the problems of social education; the third group included notes on various events in the field of social education abroad or on foreign publications on social pedagogy.

Scientific novelty. The article presents a classification of publications on social education in the Spanish pedagogical press of the 1900–1910s; the importance of periodicals in Spain at the beginning of the 20th century in the dissemination of socio-pedagogical ideas is substantiated.

Conclusions. The press in the Kingdom of Spain at the beginning of the 20th century opened up a large space for intellectuals to influence the masses. The actualization of socio-pedagogical ideas disseminated in Spanish periodicals during the 1900–1910s was due primarily to the need to overcome the mass illiteracy of the population and the Kingdom's backwardness from developed European countries. The ideas of Spanish educators regarding social education and social pedagogy, which were reflected in the pedagogical press at the beginning of the 20th century, envisaged a large-scale reform of public education in the country and the achievement of universal public education.

Keywords: Spanish pedagogical press, periodicals, social education, social pedagogy, public education, reform movement, Spanish educators.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2025 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Зайченко Н. І.